

gymnasien av 1930, man husket ikke noe av det. Solhaug måtte selv fremholde at han var medlem av de sterkeste trussler nektet å møte til tjenestegjøring.

Maksimum 4 år.

Aktor nevnte i prosedyren at han antok maksimal frihetsstraff ikke kan bli høyere enn fire år, men henviste til statsadvokatens innstilling som lyder på fem år. Forskjellen skyldes antagelig at statsadvokatens påstand er av eldre dato. Erstatningsdirektoratet har nedlagt påstand om inndragning av fangevokterlønnen med 4.222 kroner, noe aktor videre fant å burde opplyse ville stride mot vanlig praksis, da tiltalte er uformuende og har stor forsørgelsesbyrde.

Tiltalte skulle rømt

da han oppdaget hva slags tjeneste han var kommet inn i, mente aktor.

— I leiren var det slike forhold at han pliktet å vise all mulig energi og mot for å komme vekk. At en rømning ville være forbundet med fare for ham selv og hans familie, kan ikke ha betydning for skyldsspørsmålet, men vel for straffeutmålingen.

Forsvareren

mente tiltalte hadde levet i en meget forklarlig rettsvillfarelse når han trodde at krigstilstanden mellom Norge og Tyskland hadde opphørt, og underbygget sin påstand med sitater fra flere lærde publikasjoner om emnet som nylig er utkommet. «Men jeg garanterer for», sa han videre «at dere får dommen omstøtt av høyesterett hvis dere frikjenner ham på det grunnlag». Forsvareren angrep også tiltalebeslutningen, hvis form han mente var skikket til å skape aversjon mot tiltalte.

Dommen faller om noen dager.

Den 14. juni

19.11
48. 1940.

Da o.r.sakfører Mordt i saken mot Vilmar Solhaug til dels prosederte på at tiltalte hadde befunnet seg i en forklarlig og akseptabel rettsvillfarelse når han mente krigstilstanden mellom Norge og Tyskland hadde opphørt i og med at de norske styrker kapitulerte i juni 1940, så støttet o.r.sakføreren seg i første rekke på lederartiklene i Aftenposten og Dagbladet den 14. juni 1940.

Schønning gjorde oss store tjenester, sier oberst Balchen

«En skam at han ble fradømt offisersretten.» — Major Langeland hevder at det ikke var galt av politifolkene å gå inn i NS i 1940

Oberst Bernt Balchen møtte i dag som vitne i Schønningsaken. — I februar eller mars 1944 ble Schønning anmodet om å assistere oss med transport av våpen og sprengstoff til Hjemmefronten, fortalte obersten. Alle disse transportene gikk utmerket.

Dagbladet skrev under titelen «Fred i Norge» bl. a.: «I aktivt samarbeid med de tyske myndigheter må hele folket ta følgende av den nye stilling».

Aftenposten skrev: «Hele Norge er okkupert, og dette okkuperte Norge befinner seg altså ikke mere i krig med Tyskland».

O.r.sakfører Mordt sa videre:

— Det hevdes nå at vi var i krig — positivt. Ja, mange av oss var av den oppfatning. Men når man skal bedømme hva folk subjektivt mente, må vi ikke glemme hva våre politiske hovedaviser skrev. De norske aviser var jo ikke nazifisert dengang....

*

Hva man enn vil bruke for å underbygge en oppfatning som av hr. Mordt fremholdt, er det minst av alt berettiget å henvise til de norske avisers lederartikler på den 14. juli. Denne dag kommenterte nemlig ikke bare Aftenposten og Dagbladet, men samtlige aviser i Norge kapitulasjonen og den angivelig nye tilstand. Men kommentarene gir på ingen måte uttrykk for de lojale norske pressemenns oppfatning.

Artiklene var nemlig skrevet etter diktat fra tyskerne. Det er riktig at pressen ikke var nazifisert enda, for så vidt som at praksisen med å innsette NS-folk i de politiske redaktørstillinger ikke hadde begynt. Men tyskernes Press-abteilung, betegnende karakterisert som «en overredaksjon» for den samlede norske presse, var i full sving. I en melding merket «privat til redaktørene» og «strengt fortrolig» og datert 14. juni 1940, heter det:

«Reichskommissar fordrer at der straks inntas en redaksjonell artikkel angående situasjonen i Norge. Presseavdelingen («Press-abteilung») gir følgende momenter som grunnlag for en slik betraktning:

takket være Schønnings hjelp. Flere ganger skaffet han våre agenter bensin og kjoretillatelse.

Allt i alt sendte vi over 250 tonn våpen og ammunisjon.

Obersten fremholdt at Schønnings arbeid var meget viktig. Det var så meget som kunne hende, og det var av stor betydning å ha en slik kontakt.

Som offiser har Schønning et plettfritt skjold, erklærte Balchen, og da en del av oss, vesentlig krigsoffiserer, møttes i offiserforeningen i Militære Samfund i 1946, inviterte vi Schønning, som ble mottatt med akklamasjon. Vi diskuterte naturligvis saken hans, og vi syntes det var en skam at han var fradømt offisersretten.

Kaptein Knut Gard sa i sin forklaring at han alltid hadde betraktet Schønning som en meget aktiv offiser.

Redaktør Bengt Jerneck, Expressen, Stockholm, var T. T.s Oslokorrespondent i 1942—43. Han opplyste at han på et tidlig tidspunkt var kommet i forbindelse med Schønning, som vitnet betraktet som en av sine nyttigste kontakter i Norge. Schønning ga ham stadig verdifulle opplysninger om arrestasjoner og razziar.

Kaptein Ola Fritznér pekte på betydningen av at beredskapsavdelingen i Gardekassernen ble holdt intakt, og fremhevet i denne forbindelse Schønnings arbeid som tok sikte på å holde både tyskerne og hirden unna.

Major O. H. Langeland som var sjef for Mil.org. i Oslo, Aker, Bærum og Asker, erklærte at det etter hans oppfatning ikke var galt av politifolkene å gå inn i NS høsten 1940. Han ville endog hevde at det var riktig å gå inn slik situasjonen lå an. Vitnet kom i denne forbindelse nærmere inn på fortolkningen av straffelovens § 86, men ble avbrutt av lagmann Ryen som erklærte: — De vil jo slå benene unna hele krigsoppjøret! Vitnet ville si at Schønning var en

av Mil.org.s nyttigste medarbeidere og fremhevet hans arbeid i Gardekassernen. Langeland kunne gå med på at trikkhistorien var uheldig for Schønning. Men skal man snakke om det, kunne man trekke fram en rekke fremragende menn, ikke minst i politiet, som har forløpt seg eller gjort ting de helst ikke burde i sin tjeneste under krigen.

Kongehuset skal angripes og angrepet skal ha en slik form at det fremtrer som avisens egen mening. Avisene blir nøyaktig kontrollert av de tyske myndigheter — og hvis instruksene ikke følges eller Kongens holdning forsvarer, vil følgene bli meget alvorlige for bladet....»

For Oslo-avisene gjaldt det at de måtte fordelegge manuskriptene til sine ledere den dagen for Reichskommissars Pressabteilung. I flere tilfelle, således for Dagbladets vedkommende, ble deler av artikkelen skrevet om der. Gjennom store deler av Dagbladets artikkel skinner derfor den tyske språktone så tydelig frem at enhver oppmerksom leser måtte bli slått av det.

skrev på dette diktat hadde som overskrift «Norges enhet» og handlet for størstedelen om fordelene for vår forsyningssituasjon ved at forbindelsen mellom Nord- og Syd-Norge igjen var åpnet.

Om den politiske situasjon heter det bl. a.:

«Det gavner ikke land og folk om det skille mellom landsmenn i syd og nord, som man merket mens krigen pågikk her, søkes reist mellom oss som ble her hjemme og dem som reiste ut av landet. For enhver god nordmann, hvor høyt han enn sitter på rangstigen, er det store og gode oppgaver å løse her hjemme til gagn for det hele folk. Oppgaver-som ikke kan løses i utlændighet, og som derfor andre i tilfelle kan komme til å løse for oss istedet. Slik som stillingen er i vårt land i dag, er det fare for at den oppfatning kan bre seg blant folket, at de som med Kongen i spissen reiste fra landet i virkeligheten lot sine egne interesser overskygge landets»

Hva spørsmålet om krigstilstand eller ikke angår, så kom britiske fly et par dager senere over Bergen med bomber. Tyskerne ga avisene valget mellom en rekke ferdige overskrifter til meldingen, alle med sterk tendens mot Kongen. Blant andre denne:

«Kongen fører krigen videre. I Bergen er hans første offer».

Disse vidunderlige strålende maider vekker på ny triste og rike minner. Ved tre-års skillet for frigjøringen gjør vi naturlig en fasit: hvor meget har vi hitintil maktet å fremme av godt og fjerne av ondt?

«Det er ikke de store synlige splinter som er de farligste,» lærte vi på krigens sanitetslederkursus, «det er de spisse, fine, nesten usynlige som trenger inn til hjerne og hjerte og virker dødbringende». Disse ord får meg alltid til å tenke på hvordan ofte tilsynelatende ubetydelige onder er de mest lammende og de vanskeligste å fjerne. Fremdeles tre år etter krigen opprettholder vi skillet «illegale», i tanker, ord og gjerning. I hensyntagen, omdømme og tilstelning.

En del vil sikkert si: hvorfor ikke? Jeg vil spørre: egentlig hvorfor? Var det ikke meget av en tilfældighet hvem som ble «illegale»? Og var ikke også storparten av de andre egentlig også «illegale», om de ikke hadde kort i Mil.org. eller andre organiserte grupper? Vi vet der finnes brodne kar og heltmodige folk i begge leirer, hvorfor da fortsatt opprettholde den ikke ufarlige skillemur iblant oss: «illegale».

Mange vil kanskje trekke på smilebåndet og si: quel bruit pour une omelette! Eller spørre: hvorfor skal vi ikke fortsatt få hedre og lovprise våre «illegale»? Selvsagt skal vi fortsette med det, men det kan vel gjøres om skillemuren fjernes. Denne skillemur skapt av krigstidens nødvendighet er i dag en absolutt unødvendighet, for ikke å si et lite påaktet onde.

La et eksempel tale. En gutt i et bestemt ungdomsmiljø, kjekk, grei, freidig som de andre, opplevde under krigen at vennene ble trukket til side, en her, en annen der — rent tilfeldig ble han glemt. Enhver av de andre mente vel han var anbrakt. Så kopslet han seg inn — det var kanskje hans lynne — reiste bort, levde alene på landet, kom til Sverige. Men dette at han hele tiden ble utenfor, knekket hans freidighet, lammet hans oppdrift, gjør ham ennu i dag til en outsider i vennskap og arbeid. En usynlig tilfeldig splint har gitt ham et farlig

hertesår. Det vet de som har tatt seg tid til å hjelpe ham. Og han er sikkert ikke den eneste. Han opplever fremdeles skillemuren, så lenge den er der.

Under en diskusjon nylig da saken gjaldt å skape et varig minne til heder for kvinner som ofret sitt liv i siste krig, kom straks tankegangen fram som gjennom tre år er blitt oss alle en vane: de kan hedres ved å skape noe til hjelpe for vår ungdom, vår «illegale ungdom». Men til kvinnenes heder skal det sies at reaksjonen kom spontant og bestemt: nei, intet skille — minst av alt blant de oppvoksende unge. Det er ikke i de døde helters ånd å hedre dem ved å skape varige skillemurer i vårt folk. Eller gi de «illegale» unge et varig pant på å bli foretrukket, til å hedres, til å hjelpes.

Enhver pøyer ondet her, fatter den farlige splint som dreper. Hvorfor så ikke rykke ondet opp med roten? Med horn, trommer og trompeter vandre rundt alle «illegale» skillemurer til de som Jerikos murer synker i grus.

I det fjerde fredsår fins der ikke «illegale» blant oss. De er gått over i historien, i en minnerik og mai-lys historie!

La skillemurer falle —